

Το θέατρο πριν από το θέατρο: Μαρτυρία μιας Αφηγήτριας λαϊκών Παραμυθιών

Αγνή Στρομπούλη

Περίληψη: Στόχος της συγκεκριμένης εκ βαθέων εξομολόγησης είναι η κατάθεση μιας γεμάτης ανθρώπινης διαδρομής με τη μυστηριακή δύναμη της αφήγησης των λαϊκών παραμυθιών. Η απόκοσμη δύναμη του αφηγητή, η λειτουργία και το μοίρασμα της κοινωνίας – με την έννοια της ολόπλευρης επικοινωνίας - του αφηγηματικού κύκλου, η διερεύνηση του ανθρώπινου μυστηρίου και οι μυρωδιές του, η εκπαίδευση στην τέχνη της αφήγησης σαν σταυροβελονιά γιορτινού και νυφιάτικου ρούχου με αποστολή πολιτισμικής κληροδότησης, το άνοιγμα της ίδιας μας της ψυχής στην ανακάλυψη της φύσης μας και η αναμέτρηση με τον εαυτό μας τόσο ως ιδιοσυστασία όσο και ως τέχνη – τέχνη αφηγηματική, τέχνη του θεάτρου, τέχνη του να ζεις και να αναπνέεις - αποτελούν τα πεδία πάνω στα οποία χαράζεται με σύνεση χειρουργική το σκεπτικό του παρόντος κειμένου, γιατί όπως λέει και ο Αυστριακός παιδοψυχολόγος Μπρούνο Μπετελχάιμ στο βιβλίο του *Η γοητεία των παραμυθιών* (Μπετελχάιμ, 1995) στα λαϊκά παραμύθια βρίσκουμε νόημα στη ζωή μας.

Λέξεις κλειδιά: παραμύθια, νέο-αφήγηση, νέο-αφηγητές/-τριες, παράδοση, θέατρο

Δεν έβλεπα εσάς, έβλεπα τις εικόνες του Παραμυθιού, ολοζώντανες μπροστά μου, παρατηρεί με συστολή, μια κυρία απ' το κοινό και ζητά συγγνώμη, θεωρώντας ότι μειώνει την παρουσία μου, ενώ μου χαρίζει τη μεγαλύτερη φιλοφρόνηση.

Ο λόγος των λαϊκών Παραμυθιών, που μιλούν ΜΟΝΟ με εικόνες, ενσαρκωμένος κάθε φορά από τον Αφηγητή τους, φτιάχνει καλύβια, παλάτια, ρουμάνια και λαγκάδια, λίμνες, λάμιες, δράκους, ζώα που μιλούν μ' ανθρώπινη λαλιά και κυρίως τον ήρωα που δρόμο παίρνει, δρόμο αφήνει για να κερδίσει αυτό που ποθεί η καρδιά του! Κι όλα αυτά και άλλα πολλά εδώ μπροστά μας, χωρίς κανένα σκηνικό, κανένα αντικείμενο, μονάχα με τη γοητεία της φαντασίας κάθε αποδέκτη, που συμμετέχει – συνδημιουργεί, φτιάχνοντας τη δική του γριά ή γέρο, παλικαράκι ή θεριό... οικειοποιούμενος τις σκηνές και δράσεις που ξετυλίγονται με το λόγο. Μέθεξ! Γιατί η εικόνα όταν ανασύρεται από τη μνήμη μας, εκλύει συγχρόνως τα αισθήματα που την κράτησαν φυλαγμένη εκεί – το αίσθημα είναι η κόλλα της μνήμης, ευχάριστο ή δυσάρεστο. Οπότε έχουμε τη μετοχή του κοινού, με αφύπνιση των αισθήσεων, των αισθημάτων, της εγρήγορσης κάθε αποδέκτη. Και όλα αυτά «προστατευμένα» ή αλλιώς ελευθερωμένα μέσα στη σύμβαση του Παραμυθιού, μέσα στην αγκαλιά του κύκλου.

- Ποιου κύκλου;

Και η συντροφιά της παραδοσιακής Αφήγησης δημιουργούσε κύκλο με τον Παραμυθά στη μια πλευρά, κι εγώ, 28 χρόνια τώρα που αφηγούμαι, σε οποιονδήποτε χώρο: Θέατρο, Μουσείο, Νοσοκομείο, Φυλακές, Σχολική τάξη, Αίθουσα Πολιτιστικού Κέντρου, Καφενείο, αυλή κ.λπ., πάντα τοποθετώ τις καρέκλες σε ημικύκλια, έτσι ώστε, όρθια απέναντι στο κοινό, με το άνοιγμα των χεριών μου, να δημιουργείται αυτός ο πλήρης κύκλος, που μας επιτρέπει να αντέξουμε τα

φριχτά και τα υπέροχα των Παραμυθιών, προστατευμένοι από την κοινότητα που αυτός οριοθετεί. Να ταυτιζόμαστε με την ησυχία μας, γιατί κάποιος άλλος τα μαρτυρά και εν τέλει : «Παραμύθι ‘πε το και παράτησέ το!».

Το ψέμα μέσα στην αλήθεια κι η αλήθεια μέσα στο ψέμα. Πόσο δυσδιάκριτα είναι τα όρια του ψεύδους και της αλήθειας, παρ’ όλες τις βάνανυσες προσπάθειες της πουριτανικής νοοτροπίας, που τα θέλει όλα ξεκάθαρα χαρακτηρισμένα, τόσο που οι αλήθειες της να βρωμάνε χλωρίνη. Δεν είναι καθόλου έτσι το λαϊκό παραδοσιακό πνεύμα, ούτε η γλώσσα του.

*“Ελάτε να πούμε ψέματα, πέντε σακιά γιομάτα
ψέματα κι αλήθεια, έτσι είν’ τα παραμύθια”*

Εισαγωγική φράση, για ν’ αρχίσει η Αφήγηση! Ουδεμία σοβαροφάνεια! Ανατροπή! Τι θάρρος θεέ μου... πού ακουμπούσαν αυτοί οι τύποι, πού πατούσαν και άντεχαν τόση απογύμνωση, τόσο θαρραλέα αναζήτηση;

Αγνή Στρουμπούλη

Καταλήγω πως το κύριο χαρακτηριστικό του Ανθρώπου είναι η ΑΠΟΡΙΑ. Απορία ως ερώτημα και Απορία ως έλλειψη πόρων για να την απαντήσει πλήρως και να τη στομώσει. Εφευρίσκει λοιπόν η ανθρώπινη Κοινότητα τρόπους, να ψηλαφίσει τα ερωτηματικά, τα μυστήρια της ζωής. Ο άνθρωπος ανασαίνει με πληγές· πρέπει να κοινωνήσει, ν’ ανοίξει μονοπάτια Συνάντησης, ν’ αρθρώσει, να φέρει στο φως της μέρας την απορία, να την επαναπροσλάβει για να την κατα-λάβει, να την λάβει πλήρως, να την κατανοήσει. Και είναι πράγματα που δεν έχουν λέξεις να ειπωθούν, μας ξεπερνούν, ΔΕΝ χωρούν στον κυριολεκτικό λόγο. Ευτυχώς υπάρχει η καρδιά

που δίνει την ποιότητα του υλικού κι η φαντασία που σχηματίζει την εικόνα—μεταφορά, κι έτσι με τον μεταφορικό—συμβολικό λόγο να μπορούν να ειπωθούν τ' ανείπωτα. Κι είναι τόσο αληθινά, που δεν υπάρχει ένσταση, καταλαβαίνεις κι αυτό που δεν καταλαβαίνεις, αλλά αναγνωρίζεις την αλήθεια του.

- Είναι Τέχνη;

Πώς δεν είναι Τέχνη; Χειροτεχνία είναι, όπως λέει ο Walter Benjamin (Benjamin, 1999). Συγκεκριμένα, αναφέρει:

«Η μισή τέχνη της Αφήγησης συνίσταται στο να κρατάει κανείς μια ιστορία ελεύθερη από εξηγήσεις, καθώς την αναπαράγει. Τα πιο παράξενα πράγματα, τα πιο θαυμαστά, εξιστορούνται με τη μεγαλύτερη ακρίβεια, δεν επιβάλλεται όμως στον ακροατή η ψυχολογική σύνδεση των γεγονότων. Αφήνεται στη διάθεσή του να ερμηνεύσει τα πράγματα όπως ο ίδιος τα καταλαβαίνει, κι έτσι το αντικείμενο της αφήγησης αποκτάει ένα εύρος ταλάντωσης, που λείπει από την πληροφορία.»

Πόσο μας καθλώνει η ισχύς της πληροφορίας, που μεταφέρει ένα ακριβές νόημα με ίσια σταθερή φωνή. Δεν χρειάζεται παρά να την ακούσουμε-συσσωρεύσουμε και να την αναπαράγουμε.

Στο Παραμύθι, αν μας «αγγίξει», έχουμε ανάγκη να το αφηγηθούμε, δίνοντας με τον τρόπο που το λέμε μια καινούργια ερμηνεία. Ίσως κιόλας να το διαφοροποιήσουμε κάπως, να προσθέσουμε εικόνες, ανάλογα με τον τρόπο που εμείς το είδαμε. Η φωνή μας, καθοδηγούμενη από την ένταση της συγκίνησης που μας προξένησε, θ' αποκτήσει ποιότητες απρόσμενες, το βλέμμα, η χειρονομία, χωρίς καν να το συνειδητοποιούμε θα «ενορχηστρωθούν» μόνα τους και θα αφηγούνται με τη δική του ένταση το καθένα, αυτό που περιγράφουμε. Κι όλα αυτά, αυθόρμητα, ανεπίγνωστα, με οικονομία. Γιατί η ανάγκη είναι να κοινωνήσουμε, να ταΐσουμε με το κουταλάκι το θαυμαστό που μόλις κατάπιαμε εμείς και πήραμε μέσα μας. Τόσο άμεσα, τόσο υλικά! Αυτό είναι η Αφήγηση λαϊκού Παραμυθιού!

Οι όποιες ενστάσεις είναι νόμιμες· δεν έχουμε όλοι την ίδια ψυχосύνθεση· δεν είναι ένα υλικό που ενδιαφέρει ή «μιλάει» σε όλους.

“Στα Παραμύθια φωλιάζει ή κουρνιάζει η ψυχή μας”, είπα κάποτε, σε μια συνέντευξη. Πιστεύω ότι η ανθρωπινότητά μας δεν εξαντλείται στην κοινωνική μας πλευρά. Υπάρχει ένας μυθολογικός, άχρονος εαυτός που αποζητά πεδίο να εικονιστεί, να αναγνωριστεί. Η νοοτροπία που επικρατεί στην καταναλωτική κοινωνία μας, έχει μια αρρωστημένη εξωστρέφεια, που δεν νοιάζεται για τις εμπειρίες, τις βαθιές ανησυχίες του κάθε ανθρώπου. Αντίθετα γίνεται ταμπού η ανησυχία και καταστέλλεται με θόρυβο – να μην ακουστεί, με πληθώρα εικόνων- να μην φανερωθεί, κι ο καθένας ως ταλαίπωρη μοναδούλα, αποκομμένος από οποιαδήποτε έννοια κοινότητας, να προστρέξει στην Επιστήμη, που με την εγκυρότητά της ίσως τον καθησυχάσει... Αυτή η παραδοσιακή Κοινότητα, στον Πολιτισμό της Προφορικότητας, είχε τους τρόπους να ψυχαγωγεί, να κοινωνεί, να διερευνά, να διαπαιδαγωγεί, να χαιρετίζει τα ανεξερεύνητα.

Σε όλες τις εκδηλώσεις της ζωής. Έτσι είχε και το Παραμύθι. Το θέατρο πριν από το Θέατρο, με έναν ηθο-ποιό. Με συγκεκριμένη κι επαναλαμβανόμενη Τελετουργία. Απόβραδο –

βράδυ, με λιγοστό φως, ώστε να σβήνουν τα γύρω για να υποστασιοποιούνται τα έσω· σε κύκλο γύρω από το μαγκάλι, ίσως στο υπαίθρο γύρω από μια εστία: φωτιά, θάμνο, φως του φεγγαριού...

Τον λόγο παίρνει αυτός που έχει ταλέντο να λέει τα παραμύθια. Οι άνθρωποι έχουν πολύ χαλαρή σχέση με τον χρόνο. Ένα παραμύθι μπορεί να συνεχίζεται για 2 ή 3 νύχτες. Και τον περιμένουν με λαχτάρα να συνεχίσει!

Εκεί, νομιμοποιούνται οι αντιφάσεις, αναποδογυρίζουν οι λογικές, κάθε χαρακτήρας του παραμυθιού έχει λόγο να υπάρχει κι από την πλευρά του «σπρώχνει» τη δράση να εξελιχθεί, και τη ζωή να προχωρήσει. Μια Κοινότητα ζωντανή που γεννάει Τέχνη!

- Σήμερα; Ποιον ρόλο έχει αυτή η Τέχνη;

Στον συμφυρμό διαφημίσεων, πολιτικών διαξιφισμών, ετερόκλητων πληροφοριών, απειλών... και πάει λέγοντας, έρχεται η Τέχνη, να δώσει χώρο κι ανάσα, διαφορετικό βλέμμα άρα και αναγνώριση της πνευματικότητας του τρέχοντος. Πιάνουμε την Αλφαβήτα από την αρχή, αναζητάμε το στοιχειώδες, τον πυρήνα, για να βρούμε στο μονοπάτι, καθένας τη δική του περπατησιά. Στις ζωντανές, παραδοσιακές λειτουργίες που εξαφανίζονται απότομα, με τη βίαιη αστικοποίηση, παρουσιάζονται οι επαγγελματικές ταυτότητες. Στις πολυπρόσωπες και απρόσωπες κοινωνίες γεννιέται η ανάγκη του κύκλου. Έτσι επανέρχεται η Αφήγηση λαϊκών Παραμυθιών. Στα γαλλικά, για να την διακρίνουν από την παραδοσιακή λειτουργία, την ονομάζουν νεο-αφήγηση, νεο-αφηγητές/νεο-ιστορητές.

- Μα πώς σήμερα;

Πού είναι η οικειότητα της Κοινότητας, ο αργός χρόνος, η πεποίθηση του Θεού-Πατέρα που τιμωρεί, αλλά κυρίως αγαπά και συγχωρεί! «Ορθοδοξία είναι το αεί σχοινοβατείν», πάνε όλοι οι κανόνες στα σκουπίδια! Δοκίμασε, σπάσε τα μούτρα σου, αναζήτησε, βρες! Πόσες γενιές ανατράφηκαν αποκλειστικά με τη γεμάτη περιπέτειες επιστροφή του Οδυσσέα...

Αυτά, ως κοινή ψυχική παρακαταθήκη.

- Λοιπόν, σήμερα τι κάνουμε, όταν όλα αυτά έχουν, προ πολλού, αποδυναμωθεί;

Μέσα στην αναζήτηση, πέφτουμε απάνω στα λαϊκά Παραμύθια και μας τρυπούν σαν σουβλί τη Μνήμη. Υπάρχει μια Μνήμη παλαιά, κληρονομημένη που ζητά πεδίο να εικονιστεί. Εγώ το πεδίο αυτό το βρήκα στα λαϊκά μαγικά Παραμύθια! Μαγικά, είναι η κατηγορία των Παραμυθιών όπου λαμβάνει χώρα το παράδοξο, το θαυμαστό!

Από την αρχή ένιωσα τόση γοητεία στον τρόπο που ήταν ειπωμένα, που δεν είχα άλλο απ' το να περάσω αυτή τη γλώσσα μέσα μου. Στις κατηγορίες ομότεχνων, δεν είχα παρά ν' απαντήσω: όταν είσαι ερωτευμένος μπορείς να εξηγήσεις γιατί; Ε, λοιπόν δεν είχα δικαιολογία, παρά μονάχα αυτήν την ακατανίκητη θέληση. Το περιεχόμενο ταυτίζεται με τη μορφή, διάβασα κάποτε από τον Μιχάλη Μερακλή, μαθητή του Γεωργίου Μέγα και μέγα μελετητή των παραμυθιών. Ακριβώς, δεν είναι νόημα, είναι τρόπος! Μορφή που μέσα της φωλιάζουν πολλά νοήματα. Αν γοητεύσει η Αφήγηση και αναδυθούν ολοζώντανες οι εικόνες, μετά, μέσα στον χρόνο, ανάλογα με την ευαισθησία, τους προβληματισμούς, τις αντοχές κάθε αποδέκτη, θα κατασταλάζουν σε νοήματα. Η γοητεία έχει βία, θετική βία και διαπερνά.

Κι έπειτα, μέσα στα πολλά χρόνια της συμβίωσής μου με τον λόγο των Παραμυθιών, μ' αυτές τις ανάσες, γιατί ο λόγος είναι η αρθρωμένη εκπνοή μας, ανακάλυπτα πως αυτή είναι η ΠΙΟ δική μου γλώσσα, μ' όλη την απελευθερωτική επιρροή της. Αυτή η οικειότητα, λοιπόν, αυτή η

δυναμική και θερμή σχέση με το Παραμύθι, γίνεται το έδαφος που πατώ γερά, για να το αφηγηθώ και στη συνέχεια, μέσα από το μοίρασμα η ίδια η Αφήγηση δημιουργεί Κοινότητα.

Δεν είναι Θέατρο, δεν είμαι ηθοποιός, είμαι Αφηγήτρια Παραμυθιών! Οι ηθοποιοί, αν θέλουν να γίνουν Αφηγητές Παραμυθιών πρέπει να ξεμάθουν μερικές από τις δεξιότητες του ηθοποιού. Δεν θα αναλύσουμε εδώ τι και γιατί, δεν χωράει.

Η Αφήγηση λαϊκών Παραμυθιών είναι η βαθιά ρίζα πολλών αυτονομημένων, σήμερα, Τεχνών, είναι το Θέατρο πριν από το Θέατρο!

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Μπετελχάιμ, Μ. (1995). *Η γοητεία των παραμυθιών: Μια ψυχαναλυτική προσέγγιση*. μετ.: Ελένη Αστερίου. Γλάρος. Benjamin, W. (1999). *Δοκίμια φιλοσοφίας της γλώσσας*. μετ.: Φώτης Τερζάκης. Νήσος.

Βιογραφικό: Η Αγνή Στρουμπούλη γεννήθηκε στον Πειραιά. Από το 1995 αφηγείται Παραμύθια της προφορικής παράδοσης, κυρίως ελληνικά, αλλά και άλλων παραδόσεων. Έχει κάνει ανθολογήσεις παραμυθιών: «Παραμύθια με ανεξιχνίαστες γριές» και «Παραμύθια με αρειμάνιους δράκους» στις εκδόσεις ΑΠΟΠΕΙΡΑ, «Το Πετειναράκι» εκδόσεις ΑΠ Χίος, «Κάτι κατεργάρηδες ποντικού» και «Αχ! αυτοί οι καλικάντζαροι» εκδόσεις ΑΣΠΡΗ ΛΕΞΗ, «Το κουντουνάκι» και «Ο δέντρος» εκδόσεις ΚΑΛΕΙΔΟΣΚΟΠΙΟ. Μικρές ιστορίες από τις ελληνικές παραδόσεις: «Το περγαλιό» και «Το πετροκάραβο» εκδόσεις ΑΡΜΟΝΙΑ. Νανουρίσματα: «νάνι, νάνι...» εκδόσεις ΠΟΤΑΜΟΣ. Επίσης, έχει κάνει μεταφράσεις: «Κούκλες και Μαριονέτες», «Το θεατρικό παιχνίδι», «Κάστρα στην άμμο», «Λεξικό του Θεάτρου» στις εκδόσεις GUTENBERG. «Μια γυναίκα: Καμίλλη Κλωντέλ» στις εκδόσεις της ΕΣΤΙΑΣ. «Παραμύθια από το Κάιρο» στις εκδόσεις ΑΠΟΠΕΙΡΑ. Δικό της βιβλίο: «Η μύγα», μικρά πεζά εκδόσεις ΑΠΟΠΕΙΡΑ. Σινεμά: Έχει παίξει στην ταινία μικρού μήκους Ο Βετεράνος, του Βασίλη Δούβλη και στην ταινία μεγάλου μήκους Θολός Βυθός της Ελένης Αλεξανδράκη.

Θέατρο: Έχει παίξει: Η Γυναίκα στον Λαβύρινθο, θεατρικός μονόλογος σε κείμενο-σκηνοθεσία του Γιάννη Πετσόπουλου και στο Ίντα, της Δέσποινας Τομαζάνη.

Ραδιόφωνο: 13 χρόνια, ως παραγωγός εκπομπών στην Ελληνική Ραδιοφωνία: Φωνή της Ελλάδος και Β΄ Πρόγραμμα.

Εργαστήρια για την Τέχνη της Προφορικής Αφήγησης: 25 χρόνια ως σήμερα: στον Δήμο Αθηναίων, στο Μουσείο Μπενάκη, σε Δημόσιες Βιβλιοθήκες, Πολιτιστικά Κέντρα. Από το 2022 διδάσκει την Τέχνη της Προφορικής Αφήγησης στο Τμήμα Θεατρικών Σπουδών του ΕΚΠΑ.

Παραστάσεις – Αφήγησης: 28 χρόνια ως σήμερα, σε όλη την Ελλάδα και στο εξωτερικό: σε θέατρα, μουσεία, σχολεία, πανεπιστήμια, νοσοκομεία, φυλακές, βιβλιοθήκες, πολιτιστικά κέντρα, μουσικές σκηνές, φεστιβάλ, πλατείες, συνέδρια.

Κι ακόμα πιο πριν: Κοινωνική λειτουργός και Υπεύθυνη Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων.

Στοιχεία επικοινωνίας: E-mail: [<agnistroumpouli@gmail.com>](mailto:agnistroumpouli@gmail.com)